

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI

Jadigerova Gulnaz Nietbaevna

Nukus tumani 22-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf birinchi toifali o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.22159032>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishda interfaol metodlarning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. O'qilgan matnni anglash, asosiy fikrni aniqlash, axborotni tahlil qilish, xulosa chiqarish va o'z fikrini asoslash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari yoritiladi. "Aqliy hujum", "Klaster", "BBB", "INSERT", rolli o'yin, savol-javob hamda guruhli ishlash metodlarining o'qish jarayonidagi samaradorligi asoslanadi. Interfaol yondashuv o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashi, nutqiy faolligi hamda o'qishga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishga xizmat qilishi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qish savodxonligi, interfaol metodlar, matnni tushunish, mustaqil fikrlash, tanqidiy fikrlash, o'qish ko'nikmasi, guruhli faoliyat.

Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirish o'quvchining keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. O'qish savodxonligi faqat matnni ravon va to'g'ri o'qish bilan chegaralanmaydi. U matn mazmunini anglash, kerakli axborotni topish, asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni farqlash, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, xulosa chiqarish hamda o'qilgan ma'lumotga munosabat bildirish kabi ko'nikmalarni ham qamrab oladi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda o'qish jarayonini o'quvchining faol fikrlashiga yo'naltirish muhim hisoblanadi [2, 654-655].

Interfaol metodlarning asosiy afzalligi o'quvchini ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirishidir. An'anaviy o'qish mashg'ulotlarida o'quvchi ko'proq matnni o'qish, qayta hikoya qilish va tayyor savollarga javob berishga yo'naltirilsa, interfaol ta'limda u matnni tahlil qiladi, savollar tuzadi, o'z fikrini bildiradi va boshqa o'quvchilarning qarashlari bilan solishtiradi. Natijada o'qish jarayoni matnni oddiy qabul qilishdan faol anglash va tahlil qilish jarayoniga aylanadi [3, 111-118].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari ham interfaol metodlardan foydalanishni talab qiladi. Bir xil faoliyatning uzoq davom etishi bolalarda diqqat va qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Juftlikda ishlash, guruhli muhokama, didaktik o'yinlar, muammoli savollar va ijodiy topshiriqlarning almashib turishi esa o'quvchilarning darsdagi faolligini saqlashga yordam beradi. Bunda o'quvchi nafaqat o'qiydi, balki o'qiganlari ustida fikr yuritadi.

"Aqliy hujum" metodidan matnni o'qishdan oldin foydalanish o'quvchilarning mavjud bilimlarini faollashtiradi. Masalan, matn sarlavhasi yoki unga berilgan rasm asosida uning mazmunini taxmin qilish topshirig'i berilishi mumkin. Matn o'qilgandan so'ng o'quvchilar o'z taxminlarini undagi voqealar bilan solishtiradilar. Bunday faoliyat matn mazmuniga e'tiborni kuchaytirib, oldindan fikrlash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi [1].

"Klaster" metodi matndagi tushunchalar o'rtasidagi aloqalarni aniqlashda samaralidir. Masalan, o'quvchilar bosh qahramonning fazilatlarini, xatti-harakatlari va boshqa qahramonlar

bilan munosabatlarini klaster shaklida tasvirlashlari mumkin. Bu jarayonda ular matndan kerakli ma'lumotlarni izlab topadi, saralaydi va umumlashtiradi. "BBB" metodi esa o'quvchining oldingi bilimlari bilan yangi axborotni bog'lashga imkon beradi. O'quvchi mavzu haqida nimalarni bilishini, yana nimalarni bilishni xohlashini va matnni o'qish natijasida qanday yangi bilim olganini aniqlaydi.

"INSERT" usulida o'quvchi matndagi tanish, yangi, qiziqarli yoki tushunarsiz ma'lumotlarni belgilab boradi. Bu usul, ayniqsa, axborot va ilmiy-ommabop matnlar bilan ishlashda foydalidir. O'quvchi o'qilgan axborotni shunchaki qabul qilmay, uni o'z bilimlari bilan taqqoslaydi va tushunmagan jihatlarini aniqlaydi. Natijada ongli o'qish ko'nikmasi rivojlanadi.

Rolli o'yin va sahnalashtirish metodlari badiiy matnlarni chuqurroq anglashga yordam beradi. Qahramon rolini bajarish uchun o'quvchi uning xatti-harakatlari, kayfiyati va maqsadini tushunishi kerak. Bu esa matnning mazmunini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Shu bilan birga, bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning og'zaki nutqi, tasavvuri va ijodiy fikrlashini ham rivojlantiradi [4, 35-38].

Guruhli va juftlikdagi ishlar o'qish savodxonligini rivojlantirishning yana bir samarali shaklidir. O'quvchilar matn yuzasidan o'z fikrlarini bildirish, boshqalarning qarashlarini tinglash va matndan dalillar keltirish orqali fikrini asoslashni o'rganadilar. Ayniqsa, "Nima uchun?", "Qanday xulosaga kelish mumkin?", "Siz qahramonning qaroriga qo'shilasizmi?" kabi savollar o'quvchini matndagi tayyor javobni takrorlashdan ko'ra chuqurroq fikrlashga undaydi.

Biroq interfaol metodlarning samaradorligi ularning ko'pligiga emas, dars maqsadiga muvofiq tanlanishiga bog'liq. O'qituvchi avvalo qanday o'qish ko'nikmasini rivojlantirishni belgilashi, so'ng unga mos metod va topshiriqlarni tanlashi lozim. Matndan axborot topish, asosiy g'oyani aniqlash, sabab-oqibat munosabatlarini tushunish va xulosa chiqarish uchun turli darajadagi topshiriqlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda interfaol metodlardan maqsadli foydalanish o'qish savodxonligini rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biridir. Ular o'quvchilarning matnni ongli tushunishi, axborotni tahlil qilishi, xulosa chiqarishi va o'z fikrini dalillar bilan asoslashiga yordam beradi. Shu bilan birga, mustaqil va tanqidiy fikrlash, muloqot qilish hamda hamkorlikda ishlash ko'nikmalari ham rivojlanadi. Demak, interfaol metodlarni o'qish darslariga tizimli ravishda tatbiq etish o'quvchini nafaqat ravon o'qiydigan, balki o'qiganini tushunadigan, tahlil qiladigan va undan amaliy xulosa chiqara oladigan faol kitobxon sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Azimov, Y. Y., & Ochilova, M. M. (2026). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARINING SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALAR VA AKTDAN FOYDALANISH. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI BEKE, (75-1 (том 2)).
2. Bobomurodovna, O. D. (2025). BOSHLANG 'ICH SINFD A O 'QISH SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI VA USULLARI. Новости образования: исследование в XXI веке, 3(34), 654-655.
3. Boboyeva, I., & Olimjanova, J. (2026). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O 'RNI. YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATION G 'OYA VA YECHIMLAR, 2(8), 111-118.

4. Norboyeva, D. (2026). ZAMONAVIY TA'LIMDA O'QUVCHILAR SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEKANIZMLARI. Dunyo ilmiy hamjamiyat yangiliklari, muammo va yechimlar respublika konferensiyasi, 2(1), 35-38.
5. Rasulova, N. (2026). BO'LAJAK BOSHLAG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA DIFFERENSIAL TA'LIM ASOSIDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 3(3), 196-200.